

uitreiking

Het juryrapport

Op deze en volgende pagina's staan het juryrapport, alsmede de toespraken van minister Cals en minister Van Elsende, gehouden bij de uitreiking van de Prijs der Nederlandse Letteren 1962 aan Stijn Streuvels op 15 december l.l.

Frank Lateur werd op 3 oktober 1871 tussen Kortrijk en Heule in de wieg gelegd voor bakker. Nadat hij in Avelghem de kostschool had doorlopen, kwam hij terug naar Heule, waar Jantje Verdure hem de grondbeginselen van het bakkersvak leerde. Te Brugge als leergast opgenomen in een patisserie, vervolmaakte hij er zijn praktische kennis van zaken, zodat hij zich daarna met recht zelfs banketbakker mocht noemen.

Om dit vak met ere uit te oefenen, dient men over een vaste hand te beschikken. Negentig jaar oud, beschikt Frank Lateur nog altijd over een vaste hand: zie zijn handschrift. Het tekent de letters stevig en sierlijk; iedere scherp omlinnde letter behoudt zijn eigen waarde binnen het geheel van het woord. Dit handschrift kenmerkt niet alleen de pasteibakker Lateur, maar ook de schrijver Stijn Streuvels.

Vast is diens greep, van jongs af aan, ook op de werkelijkheid die hij wil uitbeelden, vast is zijn greep op de taal waarin hij die werkelijkheid omzet in zijn boeken. In zulk een hoge mate is die taal beeldend en verbeeldend, dat de lezer het gevoel heeft als staat de werkelijkheid-zelf voor hem; men behoeft zijn taal niet te 'vertalen' in enigerlei werkelijkheid buiten het boek. Streuvels schrijft zijn woord, hij schrijft zijn zin die Streuvels gang en ritme kent, hij schrijft zijn visioen van de werkelijkheid neer, dat wil zeggen:

hij boekstaft zijn orakelspreuken, en het wonder geschiedt: binnen die taal leeft de eigen werkelijkheid van Stijn Streuvels. De bestanddelen van diens taal, de losse woorden bijvoorbeeld, bestaan voor een overgroot deel in de alledaagse taalwerkelijkheid van het Westvlaams. In de werkelijkheid buiten de schrijver, in het Westvlaamse leven op land en dorp, bestaan alledaagse ervaringswerkelijkheden; maar Streuvels raakt, magisch, de taalwerkelijkheid aan, vormt ze, voegt ze samen, groepeerde ze, laat ze lopen – dansen soms – op een eigen ritme, het ritme van Streuvels. De magie doet haar werk: de lezer is gevangen in de tovercirkel van Streuvels' toverwereld die niet meer de alledaagse ervaringswerkelijkheid is, maar een in een visie, soms in een visioen samengevatte verbeeldingswerkelijkheid, een in de verbeelding levende werkelijkheid. Deze toverwereld is onvergankelijk, wat hij daarbinnen heeft gevangen, kan nooit meer ontsnappen, het kan ook nooit meer vergaan.

Men bewondert het kunstenaarschap van Streuvels, dit met vaste hand hanteren van de taal, zijn vormkracht, zijn vermogen tot evocatie. Men bewondert méér! Als 'Langs de wegen' een aangrijpend boek is, is het dit mede doordat Streuvels' kunstenaarschap in staat was door zijn taal en door zijn stijl uitdrukking te geven aan een zienswijze op mens, leven en wereld die aangrijpend is; hij

geeft groot en wijd openliggend, op grote ritmen ademend, hijgend, ook stervend leven. In Streuvels' visie openbaart zich in het leven van natuur en in mens het zijsmysterie, het mysterieuze leven. Over beide – natuur en mens – heerst dit mysterie in zijn onkenbaarheid. Het lot is er een aanzienlijk, vaak tragisch bestanddeel van.

Zelf werktuig van het mysterie heerst de natuur in zijn openbaringen over de mens. Niet zelden heerst zij als draagster van onheil; als in de storm de oogst wordt neergeslagen, is ook de mens verslagen. Maar het mysterie heerst ook over, in en door de mens; het maakt als het ware gebruik van in de mens aanwezige machten. Duistere, dierlijke, egoïstische veelal, soms ook lichte. Daar zich het leven van de mens afspeelt in de natuur, is deze mens aan de werking van het mysterie vaak dubbel smartelijk onderworpen, zowel door de in hem werkende krachten van het mysterie en het lot als in de buiten hem werkende krachten.

Als gevolg van deze visie is het in Streuvels' werk uitgebeelde leven voor een niet onaanzienlijk deel bitter, hard, wreed vaak. Ongenadig handhaaft Streuvels zijn zienswijze, zonder toe te geven. Het is zijn visie en hij heeft haar – om het woord te herhalen – vaak visionair uitgebeeld. Hij deed dit gedurende meer dan zestig jaar, van tegen het einde van de vorige eeuw tot in 1960 met zijn Kroniek van de familie Gezelle. Het resultaat is een indrukwekkend oeuvre.

Vrijwel onmiddellijk en in steeds toenemende mate hebben zowel Vlaanderen als Nederland Streuvels herkend en erkend als een van hun groten, als de man die – zoals het heet – de Vlaamse (wij zeggen: de Nederlandse) literatuur opeens weer een grote, brede adem gaf. Hij deed dit krachtens een authentiek kunstenaarschap. Hij heeft daardoor niet alleen bijgedragen tot het handhaven van de taal, de beschaving van de gehele Nederlandse gemeenschap, hij heeft deze verrijkt. Niet al zijn boeken zijn meesterwerken, hoe zou dat ook, maar uit die overvloed treden tenminste tien boeken naar voren, die tot de hoogtepunten van onze letterkunde gerekend moeten worden. Meer dan genoeg, waar één werk kan volstaan om iemands betekenis en waarde voor een cultuurgemeenschap voor goed vast te leggen.

De jury is dan ook eenstemmig tot de slotsom gekomen, dat de meester van 'Het leven en de dood in den Ast' een grootmeester van het Nederlandse proza genoemd mag worden; hem moge daarvoor worden verleend de hoogste letterkundige prijs, die twee staten kennen, de Prijs der Nederlandse Letteren.

De jury,

Achilles Mussche, voorzitter	} leden
Prof. dr. José Aerts	
Ad den Besten	
Clément Bittremieux	
Prof. dr. N. A. Donkersloot	} secretarissen
Dr. G. P. M. Knuvelde	
K. Jonckheere	
H. J. Michaël	

november 1962.

Minister Cals overhandigt Stijn Streuvels de oorkonde

Foto: Stokvis, 's-Gravenhage

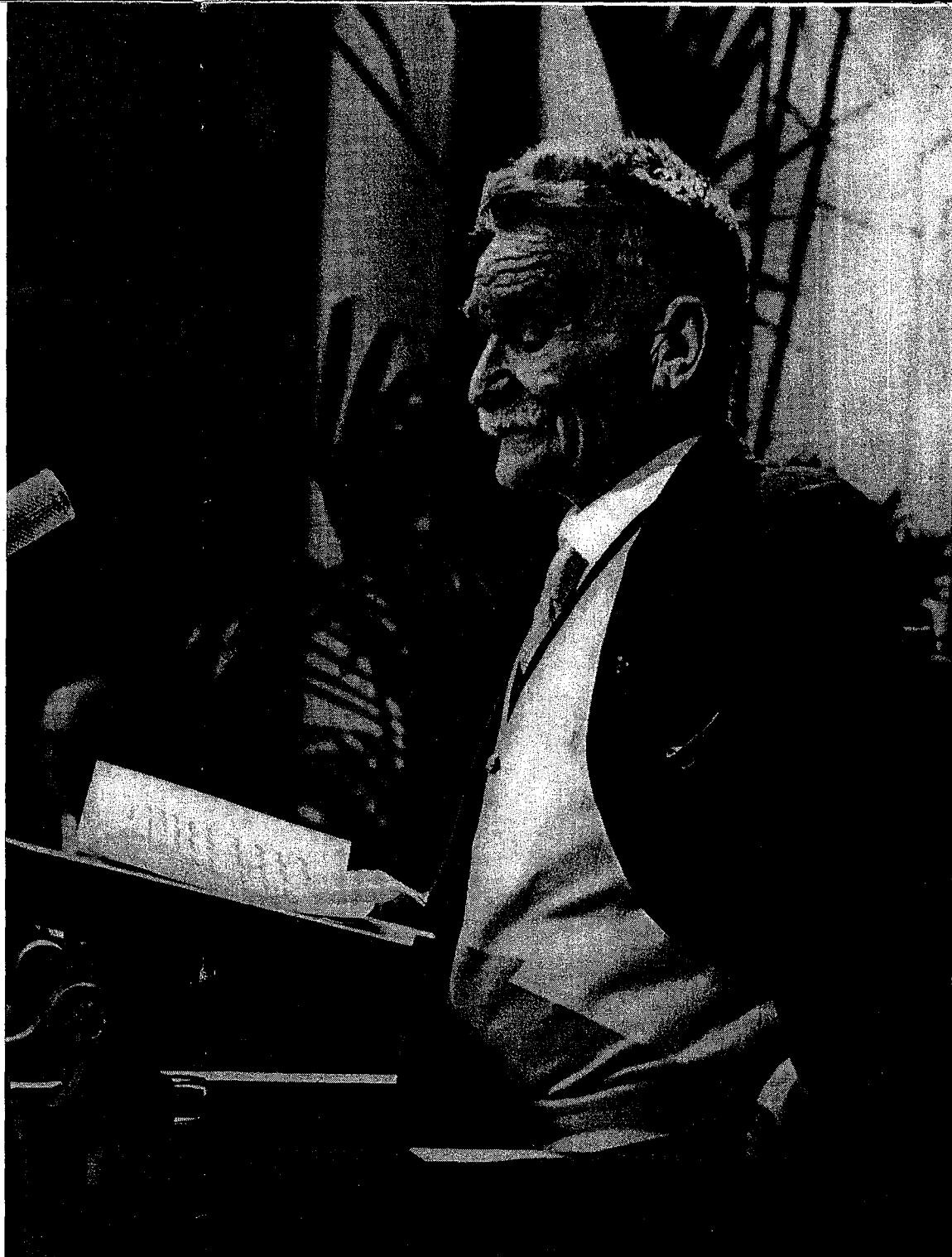
Toespraak van minister Cals (1)

Het is U allen bekend, dat H.M. de Koningin zich bereid verklaard had op deze dag de Prijs der Nederlandse Letteren persoonlijk aan de heer Stijn Struvels uit te reiken. Onder de huidige omstandigheden heeft zij evenwel moeten afzien van het bijwonen van een feestelijke gebeurtenis als deze. Maar zij heeft er prijs op gesteld de laureaat vandaag op haar paleis Huis Ten Bosch te ontvangen. Dat Hare Majesteit in deze in het bijzonder voor haar zo droeve dagen aldus toch persoonlijk medeleeft met deze belangrijke gebeurtenis in het letterkundige leven van België en Nederland, stemt ons tot bijzondere erkentelijkheid. Dat zij U, mijnheer Struvels, vanochtend heeft ontvangen, hebt U – naar U mij zojuist hebt medegedeeld – ervaren als een uitzonderlijk eerbewijs en een buitengewoon genoeg. Wij verheugen ons met U daarover van harte.

Ik sprak van een feestelijke gebeurtenis. En ik herhaal dat. Het zal U allen duidelijk zijn, dat het op zich zelf genomen voor beide Regeringen al een vreugde is een vooraanstaande kunstenaar deze hoogste literaire prijs van België en Nederland te mogen toekennen, een prijs, die niet alleen uiting geeft aan het streven naar culturele samenwerking tussen onze landen en volken, maar die ook de letterkundige eenheid markeert van het gebied, waar de Nederlandse taal gesproken wordt van de middeleeuwen af tot op onze dagen.

Sinds de instelling van deze gezamenlijke prijs is eerst aan Herman Teirlinck de prijs toegekend, die ik hem in 1956 in deze zelfde Ridderzaal mocht overhandigen en vervolgens aan Adriaan Roland Holst, die het voorrecht had hem in 1959 te ontvangen uit de handen van Z.M. de Koning der Belgen, en die ik tot mijn vreugde hier aanwezig zie. De jury 1962, die uiteraard geheel vrij was in haar keuze heeft eenstemmig dit jaar wederom een Belg voorgedragen. Wellicht dat daardoor bij sommigen de mening kan postvatten, dat afwisselend aan een Belg en een Nederlander de prijs zou moeten worden verleend. Dit is echter niet de opzet van beide Regeringen. Het gaat er immers om de grootste, de belangrijkste literator te kiezen uit allen, die zich als dichter of als prozaïst in de Nederlandse taal plegen te uiten. Het is mij bekend, dat de jury ook dit jaar van dat standpunt is uitgegaan. Ik neem aan dat Nederland, wanneer er de volgende maal wéér een Belgische auteur zou worden voorgedragen, in waarlijk broederlijke eensgezindheid deze zijn gulle lofspraak zal schenken.

Op het ogenblik valt het ons in ieder geval wel bijzonder gemakkelijk eensgezind de lof te zingen van de grote schrijver, die door de jury voor 1962 is voorgedragen. Zoals bekend hebben al eerder de minister van Nationale Cultuur, adj. voor de Nationale Op-

Stijn Struvels aan het slot van zijn dankwoord: 'Nu laat Gij, o Heer, Uw dienaar gaan in vrede'

voeding, Z.E. Van Elslande, en de staatssecretaris van onderwijs, kunsten en wetenschappen, Z.E. Scholten, verklaard zich namens hun Regeringen gaarne te kunnen verenigen met dit advies. Samen hebben zij deze prijs verleend aan U, mijnheer Struvels, die zich tot onze vreugde in ons midden bevindt. Dat U, die zich het gelukkigst voelt op het 'Lijsternest' met het ruime uitzicht over het Vlaamse land, die wars is van veel feestbetoon om eigen persoon, hier toch de ereplaats heeft willen innemen, dat weten wij, ik moge U dat met nadruk verzekeren, bijzonder te waarderen. Ik kan daarbij slechts hopen, dat gij, die zo gehecht zijt aan de regelmaat van het dagelijkse leven, U op deze uitzonderlijke dag toch bij ons als onder vrienden op Uw gemak gevoelt.

Ik waag het niet aan het evenwichtige rapport van de eensgezinde jury, dat ik waardeer – en die ik waardeer –, literaire beschouwingen toe te voegen. Dat is trouwens ook overbodig; gij staat voor ons als een groot prozaïst, een episch beschrijver van natuur en mensenleven, als een schepper, een ontleder van zielen, als een woordkunstenaar die het gegeven was de Vlaamse taal op te heffen in het ritme van de letterkundige schoonheid. Uw voorganger op dit gestoelte der ere, Herman Teirlinck, heeft van U gezegd: 'Hij is het Godskind, beladen met een wereld; hij is mild in geschenken der weelde ervan aan ons Vlamingen en aan de anderen, die gelijk wij, mensen zijn. 'Uit de stof van het Vlaamse volksleven', zo is elders van U gezegd, 'hebt ge een werk geschapen

waarachter Uw eigen geestelijke gestalte oprijst, stoer en teder, als de mensen die U lief zijn geweest'. En wij, Uw lezers hier in Nederland, zo goed als Uw landgenoten, hebben kunnen kiezen uit de ons geschonken overvloed. Overvloed van kinderen: Horieneke, het ongerepte; Alientje, het tenachter gestelde; Veva, die het Kerstkind wil zien; Alma met de vlassen haren en Prutske.

Van jonge mensen ook als Rik Busschaert en Louis Vermeulen, beide jong door de dood geraakt. Van volwassenen als Jantje Verdure, Jan Vindeveughel en Viena Vander-

viele, boer Vermeulen en Deken Broeke, van oude mensen als Zeen en zijn vrouw Zalia. Ik heb gemeend deze namen nog eens te moeten noemen niet omdat ze onbekend zouden zijn, maar juist omdat het mensen zijn - of moet ik zeggen mensentypen? - die sinds hun schepping bekend zijn geraakt bij allen voor wie literatuur iets betekent in onze lage landen. Ik denk daarbij uiteraard allereerst aan Vlaanderen, maar ik denk evenzeer aan Nederland, dat U naar het getuigenis der jury vroegtijdig herkend en erkend heeft. Nog in het laatste jaar van de vorige eeuw verscheen bij een Amsterdamse uitgever -

waarom zou ik zijn naam niet eervol noemen: bij Veen - Uw tweede bundel. Dat Uw volgende geschriften tot de laatste oorlog alle bij diezelfde uitgever zijn verschenen, duidt op een bijzondere, blijvende belangstelling van het Nederlandse publiek. Door het bestaan van een Nederlandse editie werd het de letterlievenden in ons vaderland gemakkelijk gemaakt zich Uw werk aan te schaffen. Nadat een van Uw beste werken 'De Vlaschaard' voor het eerst was gepubliceerd in het tijdschrift De Beweging van Albert Verwey, zijn er van deze 'symfonie', zoals het genoemd is, vele herdrukken verschenen, die het duidelijke bewijs vormen van de grote belangstelling zowel bij het Belgische publiek als bij het Nederlandse. Ge zijt het schoolvoorbeeld van een schrijver, die aanvaard, bewonderd en geëerd is in alle gewesten van het Nederlandse taalgebied.

Dat Uw literaire arbeid van invloed is geweest op de ontwikkeling van het Noord-Nederlandse proza, stemt ons in Nederland tot erkentelijkheid. Dat de kinderen van Uw geest hetzij jong of oud, en dat de verbeeldingen van het Vlaamse leven en landschap bij ons bijgedragen hebben tot een beter begrip voor de Vlaamse mens en het Vlaamse leven, stemt ons tot grote dankbaarheid. Ge hebt er ons van verteld vanuit Uw visie en wij zijn daar rijker door geworden. En dat is gelukkig. Want op deze overvolle aardbol is er ondanks grote en soms merkwaardige verschillen, geen volk dat ons Nederlanders nader staat dan dat, waarvan gij ons even onverbloemd als bloemrijk hebt verteld.

Uit naam van alle Nederlanders, die van Streuvels genoten hebben, dank ik U voor de wijze, waarop ge Uw talenten hebt gebruikt en waarop ge Uw wereldbeeld hebt beschreven: in eerlijkheid, in echtheid, in waarachtigheid en natuurlijkheid.

Het is mij een eer en een vreugde U in deze stad, de zetel van de Nederlandse Regering, in aanwezigheid van mijn Belgische ambtgenoot, als vertegenwoordiger van de Regering van Uw land, en evenzeer in de tegenwoordigheid van Uw kinderen vele Belgische en Nederlandse vrienden, namens de Regeringen van beide landen de Prijs der Nederlandse Letteren 1962 uit te reiken. Ge zijt niet alleen een schrijver van boeken maar ook een minnaar van schone boeken; om die reden heeft de letterkunstenaar Van Trigt de oorkonde, die ik U zo dadelijk zal overhandigen en die U lang aan deze blijde dag moge herinneren, het uiterlijk van een boek gegeven.

Ik dank U voor Uw komst naar de stad, die destijds op het programma voor Uw huwelijksreis stond, ik wens U een goede reis terug naar het huis, waar zij U wacht, die ditmaal niet mee is gekomen en die wij hier tot onze spijt moeten missen. Leef gelukkig in de intieme kring die U bijzonder lief heeft en die gij zo zeer lief hebt en in de ruime, ja zeer wijde kring van Uw vrienden, die tegelijk Uw bewonderaars zijn: doe het, om met een van de juryleden te spreken 'met frisse levenslust, in tucht en wijsheid' en zo God het wil, nog lange jaren in gezondheid.

Dankwoord

10 dec. 1962.

Excellentie,

Wij kunnen Den Haag niet verlaten zonder de Nederlandse Overheid andermaal en in geschrift onze innig-sterke dank uit te drukken voor de milde hartelijkheid die onverdrotten naar ons is uitgegaan.

Wij willen Uwe Excellentie verzekeren dat alles en alles er heeft toe bijgedragen deze dagen tot een durende gouden herinnering te maken.

Sym Streuvel
Paula Vandewerckhove
Lottey
Dina Jansz-Latour
Jansz
Vandewerckhove

Toespraak van minister van Elsende (2)

De Prijs der Nederlandse Letteren, die vandaag voor de derde maal wordt uitgereikt, is een van de meest schitterend-tastbare uitingen van de culturele gebondenheid van Noord en Zuid.

Tot tweemaal toe hebben onze regerende vorsten deze hoge prijs aan de prinsen van onze literatuur persoonlijk uitgereikt en we zijn er Hare Majesteit koningin Juliana dankbaar en erkentelijk voor dat zij, niettegenstaande de rouw die het Koninklijk Huis heeft getroffen, toch Stijn Streuvels in persoonlijke audiëntie heeft ontvangen. Ik moge U, waarde ambtgenoot Cals, verzoeken Hare Majesteit hierom de dank van de Belgische Regering en van het Vlaamse volk te willen overmaken.

Tevens betuig ik tegenover de Nederlandse Regering onze diepe waardering voor de luisterrijke ontvangst die zij thans voorbehoudt aan de derde laureaat van deze grote prijs: onze landgenoot Stijn Streuvels.

Het is niet mijn taak te zeggen waarom Stijn Streuvels deze prijs werd toegekend, noch

een vermetele poging te ondernemen om de literaire figuur van deze reus van het Vlaamse proza te tekenen in het landschap van meer dan een halve eeuw socio-culturele evolutie.

Men late mij alleen toe in alle eenvoud en openhartigheid te zeggen dat alle Vlamingen zich ten eerste om deze onderscheiding verheugen. Alle Vlamingen vinden het haast vanzelfsprekend dat Streuvels tot deze hoogste eer geroepen werd. Alle Vlamingen, behalve misschien één enkele en dat is Streuvels zelf, omdat hij niet jaagt naar eer en onderscheidingen maar steeds de man is gebleven die in eenvoud samenleeft met het noeste volk dat in zijn romans en verhalen werkt en wroet.

Is Streuvels een sterke eenzame eik in de Nederlandse literaire tuin, dan is hij ook, buiten de literatuur, in het gewone leven, een zeldzaam exemplaar.

Waar anderen vaak hunkeren naar het geringste ereteken en dit dan graag op plechtige zittingen krijgen uitgereikt, daar heb ik, bij zijn negentigste verjaardag alle voorzorgen moeten nemen om zeker te zijn dat ik

hem, thuis, alleen omringd door enkele van zijn kinderen het Grootlint van de Leopoldsorde zou kunnen omhangen.

En is het niet zo dat velen er vruchteloos naar trachten eens aan het Hof ontvangen te worden, terwijl we veel waarde hechten aan een foto van onze Koningin of Koning die we bij een of andere gelegenheid zelf genomen hebben?

Bij Streuvels is dat echter anders. Niet Streuvels ging naar het hof maar de Belgische vorst ging naar het Lijsternest; en de mooiste foto van Streuvels die ge vinden kunt in het hulde-album bij zijn negentig jaar is getekend Boudewijn.

En bij al die zeldzame hulde die hem gebracht wordt blijft Streuvels wat hij steeds geweest is: de boom die niet alleen weet dat hij een hoge, zeer hoge kroon heeft die naar de sterren reikt, maar ook en vooral dat hij wortel is en in de aarde grijpt.

En ik geloof dat het is omdat hij zozeer aardverbonden is, in de dubbele betekenis van het woord, dat hij de Nederlandse literatuur zulke briljante adelbrieven heeft verworven. Deze landen eren dan ook zich zelf door Streuvels in hun literaire adel te verheffen.

Laten wij ons gelukkig achten dat Streuvels thans de derde is in de rij der Nederlandse onsterfelijken die morgen nog meer dan vandaag het symbool zullen zijn van onze ene Nederlandse cultuur in het eenwordende Europa.